

แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อสร้างจิตสำนึก
ของชุมชนท่องเที่ยว เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร
The Health Tourism Promotion Guidelines for
Cultivating the Awareness of Tourism Community in
Thung Khru District, Bangkok

สันติภาพ สีเผือก^{1*} ปัทมา วัฒนพานิช¹ รณกฤต เพชรเกลี้ยง¹ ถาวร วัฒนบุญญา²
อมลณัฐ โชติกิจนุสรณ์³ ธัญลักษณ์ โกมาสติย์⁴ และสรสิษฐ์ เลิศขจรสุข⁵

Santipap Seepheug^{1*}, Pattama Wattanapanit¹, Ronnakrit Phetkiang¹,
Thaworn Wattanaboonya², Amonnut Chotikitnusorn³, Thanyalux Komasathit⁴,
and Sorrasit Leartkhajornsuk⁵

¹ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร 10600

² วิทยาลัยการดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร 10600

³ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร 10600

⁴ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร 10600

⁵ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร 10330

¹ Faculty of Education, Bansomdejchaopraya Rajabhat University, Bangkok, 10600, Thailand

² College of Music, Bansomdejchaopraya Rajabhat University, Bangkok, 10600, Thailand

³ Faculty of Science and Technology, Bansomdejchaopraya Rajabhat University, Bangkok, 10600, Thailand

⁴ Institute of Research and Development, Bansomdejchaopraya Rajabhat University, Bangkok, 10600, Thailand

⁵ Faculty of Architecture, Chulalongkorn University, Bangkok, 10330, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: santipap.se@bsru.ac.th

(Received: April 19, 2025; Revised: March 25, 2026; Accepted: March 31, 2026)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวกระแสหลักต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในชุมชนเขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร 2) พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบวันเดียว (One Day Trip) โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality: AR) ควบคู่กับการพัฒนามัคคุเทศก์น้อยในชุมชน และ 3) สังเคราะห์กระบวนการสร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผ่านกิจกรรมในพื้นที่ งานวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ จำนวน 100 คน ด้วยแบบสอบถาม และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควบคู่กับการวิจัยเชิงพัฒนาเพื่อออกแบบเส้นทางและกิจกรรมต้นแบบ ผลการวิจัยพบว่าแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเชิงพื้นที่ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การจัดการทุนชุมชนและศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับบริบทสุขภาพ 2) การออกแบบประสบการณ์ท่องเที่ยวด้วยเทคโนโลยี AR ผ่านเส้นทางที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว 17 แห่ง ควบคู่กับการพัฒนามัคคุเทศก์น้อย และ 3) กระบวนการสร้างจิตสำนึก 3 ระยะ ได้แก่ การสร้างการรับรู้ การสร้างคุณค่า และการกระตุ้นสู่การปฏิบัติ ผลการประเมินสะท้อนว่า กิจกรรมสามารถเสริมสร้างความตระหนักรู้ด้านสุขภาพ การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ และภาพลักษณ์เชิงสุขภาพของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การสร้างจิตสำนึกชุมชนท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การพัฒนาพื้นที่ เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร

Abstract

This study aims to 1) examine the needs of mass tourists regarding health tourism in Thung Khru District, Bangkok; 2) develop a one-day health tourism route integrating Augmented Reality (AR) technology alongside the development of youth local guides; and 3) synthesize a process for fostering health tourism awareness through area-based tourism activities. A mixed-methods approach was employed. Quantitative data were collected from 100 Thai and international tourists using questionnaires, while qualitative data were obtained through in-depth interviews with key stakeholders. This was complemented by a research and development process to design prototype routes and activities. The findings indicate that the area-based health tourism promotion framework comprises three key components: 1) community capital management and tourism potential development aligned with health tourism; 2) the design of tourism experiences using AR technology through a route linking 17 local attractions, together with youth local guide development; and 3) a three-phase awareness-building process consisting of awareness creation, value formation, and action-oriented engagement. Evaluation results reveal that the developed activities effectively enhance well-being awareness, promote responsible tourism practices, and strengthen the health-oriented image of the community in a tangible manner.

Keywords: Health Tourism Promotion Approach, Tourism Community Awareness, Health Tourism, Area - based Development, Thung Khru District, Bangkok

บทนำ

ภายหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้เผชิญการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยว รูปแบบการเดินทาง และความคาดหวังต่อคุณค่าของการท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวหันมาให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพ ความปลอดภัย คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ส่งผลให้ “การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ” (Health Tourism) กลายเป็นทิศทางสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะหลังโควิด-19 [1] ทั้งนี้ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมิได้จำกัดอยู่เพียงการใช้บริการทางการแพทย์หรือสปาเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพเชิงกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิต อาทิ การนวด การใช้สมุนไพร อาหารสุขภาพ การออกกำลังกาย และกิจกรรมกลางแจ้ง ซึ่งสามารถออกแบบให้เป็นกระบวนการเรียนรู้และการสร้างจิตสำนึกด้านสุขภาพและการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบได้ [2]

กรุงเทพมหานครในฐานะเมืองขนาดใหญ่กำลังเผชิญความท้าทายด้านสุขภาพของประชาชนในหลายมิติ อาทิ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเมือง พื้นที่สีเขียวจำกัด วิถีชีวิตเร่งรีบ และพฤติกรรมเนือยนิ่ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายและใจของประชาชน เช่น การสัมผัสมลพิษทางอากาศซึ่งสามารถเพิ่มความเสี่ยงของโรคหัวใจและปอด รวมถึงภาวะเครียดจากความร้อนในเมืองที่เพิ่มขึ้นตามการขยายตัวของพื้นที่เมืองและสภาพ Urban Heat Island ซึ่งพบว่ามีผลกระทบต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ของพลเมืองเมืองใหญ่ทั่วโลก รวมถึงกรุงเทพมหานครด้วย [3] ขณะเดียวกัน กรุงเทพมหานครยังคงมีพื้นที่ชุมชนริมคลองและพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบทที่ยังรักษาทุนทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตไว้ได้หากมีการจัดการอย่างเป็นระบบ [4]

เขตทุ่งครุเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีลักษณะดังกล่าว โดยมีระบบคลอง ชุมชนเก่า แหล่งเกษตร สถานประกอบการด้านสุขภาพ และความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม พื้นที่โดยรอบวัดพุทธบูชา มีประวัติศาสตร์ยาวนาน เป็นชุมชนริมน้ำที่ยังคงวิถีชีวิตดั้งเดิมควบคู่กับบริบทเมืองสมัยใหม่ อีกทั้งยังมีทรัพยากรที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อาทิ กิจกรรมทางน้ำ แหล่งเกษตร วิถีอาหาร และศาสนสถาน [5] ซึ่งมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเชิงพื้นที่ แต่ยังขาดข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในบริบทเขตทุ่งครุ [6] อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนข้อมูลและการสำรวจเบื้องต้นพบว่า แม้พื้นที่จะมีทุนทางทรัพยากรสูง แต่การพัฒนาการท่องเที่ยวยังมีลักษณะกระจัดกระจายเป็นรายกิจกรรม ขาดการเชื่อมโยงเป็น “ระบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ” และยังไม่ได้ถูกออกแบบให้เป็นกลไกในการสร้างจิตสำนึกด้านสุขภาพและการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบอย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณางานศึกษาที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยว ดังปรากฏในงานวิจัยเชิงพื้นที่ที่มุ่งเน้นการพัฒนาธรรมนุญสุขภาพและกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อสร้างเสริมสุขภาพ [7] อย่างไรก็ตาม งานศึกษาที่มีอยู่ยังมุ่งเน้นมิติด้านสุขภาพของคนในพื้นที่เป็นหลัก และยังขาดข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและรูปแบบประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในบริบทเขตทุ่งครุ ซึ่งเป็นช่องว่างสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเชิงพื้นที่ ขณะที่เมื่อพิจารณางานศึกษาที่เกี่ยวข้อง พบว่างานวิจัยในบริบทเขตทุ่งครุและพื้นที่ลักษณะใกล้เคียงยังคงมุ่งเน้นการสำรวจทุนชุมชน การจัดทำฐานข้อมูลพื้นที่ และการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรายด้าน [8] ยังขาดงานวิจัยที่บูรณาการ “การจัดการทุนทรัพยากรชุมชน เทคโนโลยีดิจิทัล และการพัฒนาทุนมนุษย์” เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มุ่งสร้างจิตสำนึกของทั้งชุมชนท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวโดยตรง โดยเฉพาะในบริบทของเขตทุ่งครุ

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวกระแสหลัก พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม และการพัฒนามัคคุเทศก์น้อยในชุมชน พร้อมทั้งสังเคราะห์แนวทางและกระบวนการสร้างจิตสำนึกการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อยกระดับเขตทุ่งครุสู่การเป็นพื้นที่เรียนรู้ด้านสุขภาพ และเป็นฐานข้อมูลเชิงวิชาการสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเขตเมืองต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความต้องการนักท่องเที่ยวกระแสหลักในเข้ามาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ชุมชนเขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (One Day Trip) ในรูปแบบเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality : AR) และพัฒนามัคคุเทศก์น้อยที่เป็นนักเรียนจากสถานศึกษาในชุมชน
3. เพื่อสร้างจิตสำนึกการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้กับนักท่องเที่ยว รองรับการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวของ กรุงเทพมหานคร

ระเบียบวิธีการวิจัย

รูปแบบการวิจัย : งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยบูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงพัฒนา (Research and Development) เพื่อศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพควบคู่กับกระบวนการสร้างจิตสำนึกของชุมชนท่องเที่ยวในบริบทเขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ : ประชากรคือ นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวหรือเข้าร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน ได้มาจากการสุ่มแบบสะดวก (Convenience Sampling) ในพื้นที่จัดกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ทั้งนี้ ขนาดกลุ่มตัวอย่างกำหนดตามแนวทางการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อการศึกษาความต้องการเบื้องต้นและการพัฒนาแนวทางเชิงพื้นที่

ผู้ให้ข้อมูลหลักเชิงคุณภาพ : ผู้ให้ข้อมูลหลักคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 19 คน ประกอบด้วย สมาคมผู้ประกอบการนำเที่ยวไทย (สนท.) จำนวน 1 คน, ฝ่ายตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จำนวน 1 คน, ผู้ประกอบการกิจการร้านนวดแผนไทย จำนวน 3 คน, ผู้นำชุมชน และภาคประชาสังคม จำนวน 2 คน, ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว จำนวน 2 คน, มัคคุเทศก์น้อยที่เป็นนักเรียนเยาวชน จำนวน 10 คน โดยพิจารณาจากบทบาทในการจัดการท่องเที่ยว การพัฒนาชุมชน และการขับเคลื่อนกิจกรรมสุขภาวะในพื้นที่

เครื่องมือวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพ

เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสอบถามความต้องการนักท่องเที่ยวไทยและต่างประเทศ แบ่งเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ตอนที่ 2 พฤติกรรมและความสนใจด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ตอนที่ 3 ความคาดหวังต่อกิจกรรมและเส้นทาง ตอนที่ 4 ความคิดเห็นต่อการสร้างจิตสำนึกด้านสุขภาพ และการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ เป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 จากนั้นนำไปทดลองใช้กับ

กลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน 30 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.87 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเที่ยงในระดับดีมาก สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลจริงได้

2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลักครอบคลุมประเด็นทุนพื้นที่ รูปแบบกิจกรรม สุขภาวะชุมชน การจัดการท่องเที่ยว และแนวทางการสร้างจิตสำนึก

การเก็บรวบรวมข้อมูล : เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากนักท่องเที่ยวในพื้นที่เขตทุ่งครุ (เฉพาะเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพริมคลองบางมด) และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตภาคสนาม ควบคู่กับการวิจัยเชิงพัฒนาในการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวและกิจกรรมต้นแบบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

- ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะกลุ่มตัวอย่างและความต้องการของนักท่องเที่ยว

- ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content/Thematic Analysis) เพื่อสกัดประเด็นทุนพื้นที่ รูปแบบกิจกรรม และกลไกการสร้างจิตสำนึก]

- ผลจากทั้งสองส่วนถูกนำมาสังเคราะห์ร่วมกันเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพร้อมกระบวนการสร้างจิตสำนึกของชุมชนท่องเที่ยว

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวกระแสหลักต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเขตทุ่งครุ

1.1 ลักษณะทั่วไปของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ตารางที่ 4.1) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 41 เพศชายร้อยละ 32 และไม่ระบุเพศร้อยละ 27 โดยส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 15-25 ปี คิดเป็นร้อยละ 52 รองลงมาคือช่วงอายุ 26-35 ปี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 45 และมีอาชีพนักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 34 รองลงมาคือข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 24 ทั้งนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย คิดเป็นร้อยละ 74 และนักท่องเที่ยวต่างประเทศคิดเป็นร้อยละ 26 สามารถจำแนกตารางได้ดังนี้

1.2 ระดับความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยภาพรวมและตามช่วงประสบการณ์การท่องเที่ยว

การศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวกระแสหลักต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในชุมชนเขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร เก็บรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ จำนวน 100 คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ตารางที่ 4.1) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 41) มีอายุระหว่าง 15-25 ปี (ร้อยละ 52) ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 45) และประกอบอาชีพนักเรียน/นักศึกษา (ร้อยละ 34) โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย (ร้อยละ 74) อธิบายได้ดังตารางต่อไปนี้

Table 1. Levels of Mass Tourists’ Perceptions of Their Needs for Community-Based Health Tourism in Thung Khru District, Bangkok

Criteria for Identifying Needs	Level of Opinion						Interpretation	S.D.
	Highest	High	Moderate	Low	Lowest	Mean		
Topic 1: Before visiting the community								
1.1 To what extent do you know Thung Khru District Community, Bangkok?	22.2	61.1	16.7	0.0	0.0	4.05	มาก	0.62
1.2 To what extent do you know the community tourist attractions inThung Khru District, Bangkok?	20.4	51.9	24.1	3.7	0.0	3.89	มาก	0.76
1.3 To what extent do you know the community or community tourist attractions in Thung Khru District, Bangkok through online public relations channels such as Facebook Page, Instagram, Website, YouTube or others?	22.2	55.6	18.5	3.7	0.0	3.96	มาก	0.75
1.4 To what extent do you know the community or community tourist attractions in Thung Khru District, Bangkok through people in the community, community public relations channels, or responsible agencies, such as announcement boards, community radio, brochures, word of mouth within the community, etc.?	18.5	59.3	20.4	1.9	0.0	3.94	มาก	0.68
1.5 To what extent do you have a desire to visit the community in Thung Khru District, Bangkok?	31.5	55.6	11.1	1.9	0.0	4.16	มาก	0.69
1.6 To what extent do you know health tourism attractions in the Thung Khru District community, Bangkok?	40.7	50	9.3	0.0	0.0	4.31	มาก	0.63
1.7 To what extent do you expect health tourism attractions in the Thung Khru District community, Bangkok to provide health-promotion activities?	27.8	57.4	9.3	5.6	0.0	4.07	มาก	0.77
1.8 To what extent are you motivated by health reasons to visit the Thung Khru District community, Bangkok?	22.2	66.7	7.4	1.9	1.9	4.05	มาก	0.73

Table 1. Levels of Mass Tourists’ Perceptions of Their Needs for Community-Based Health Tourism in Thung Khru District, Bangkok (Continue)

Criteria for Identifying Needs	Level of Opinion						Interpretation	S.D.
	Highest	High	Moderate	Low	Lowest	Mean		
Topic 2: During your visit to the community								
2.1 To what extent do you like walking activities to visit tourist attractions in the Thung Khru District community, Bangkok?	46.3	46.3	7.4	0.0	0.0	4.38	มาก	0.62
2.2 To what extent do you like agricultural-based activities in the Thung Khru District community, Bangkok?	50.0	33.3	9.3	5.6	1.9	4.24	มาก	0.97
2.3 To what extent do you like health massage activities in the Thung Khru District community, Bangkok?	48.1	35.2	13	3.7	0.0	4.28	มาก	0.83
2.4 To what extent do you like boating, cycling, and walking–running for exercise in the community tourist attractions in Thung Khru District, Bangkok?	57.4	22.2	16.7	3.7	0.0	4.33	มาก	0.88
2.5 To what extent do you like healthy food in the community tourist attractions in Thung Khru District, Bangkok?	42.6	44.4	11.1	1.9	0.0	4.27	มาก	0.73
2.6 To what extent do you think the community tourist attractions in Thung Khru District, Bangkok have the potential and readiness to accommodate both Thai and foreign tourists?	31.5	55.6	11.1	1.9	0.0	4.16	มาก	0.69
2.7 To what extent do you think tourism public relations services are provided for tourists visiting the community in Thung Khru District, Bangkok?	27.8	57.4	9.3	5.6	0.0	4.07	มาก	0.77
2.8 To what extent are you satisfied with the prices of food and products, as well as tourist services, in the community in Thung Khru District, Bangkok?	40.7	50.0	9.3	0.0	0.0	4.31	มาก	0.63

Table 1. Levels of Mass Tourists’ Perceptions of Their Needs for Community-Based Health Tourism in Thung Khru District, Bangkok (Continue)

Criteria for Identifying Needs	Level of Opinion						Interpretation	S.D.
	Highest	High	Moderate	Low	Lowest	Mean		
2.9 To what extent are you satisfied with the atmosphere of the community tourist attractions in Thung Khru District, Bangkok?	22.2	66.7	7.4	1.9	1.9	4.05	มาก	0.73
2.10 To what extent do the community tourist attractions in Thung Khru District, Bangkok comply with safety measures and New Normal tourism practices?	24.1	51.9	20.4	3.7	0.0	3.96	มาก	0.77
Topic 3: After visiting the community								
3.1 To what extent do you intend to revisit the community tourist attractions in Thung Khru District, Bangkok?	31.5	42.6	20.4	5.6	0.0	4	มาก	0.86
3.2 To what extent do you want tourism publicity to be provided to promote health tourism in the community in Thung Khru District, Bangkok?	44.4	42.6	11.1	1.9	0.0	4.30	มาก	0.74
3.3 To what extent do you think the community tourist attractions in Thung Khru District, Bangkok are outstanding in terms of health tourism activities?	64.8	16.7	16.7	1.9	0.0	4.44	มาก	0.83
3.4 To what extent do you consider it important to promote the community and community tourist attractions in Thung Khru District, Bangkok as health tourism destinations?	57.4	14.8	24.1	3.7	0.0	4.26	มาก	0.95
3.5 To what extent are you impressed by and wish to conserve or promote health tourism attractions in the community in Thung Khru District, Bangkok?	53.7	22.2	22.2	1.9	0.0	4.28	มาก	0.87
3.6 To what extent are you environmentally aware after visiting the community in Thung Khru District, Bangkok?	55.6	24.1	16.7	3.6	0.0	4.32	มาก	0.88

ผลการวิเคราะห์ระดับความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในชุมชนเขตทุ่งครุ (ตารางที่ 1) พบว่า ความต้องการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเมื่อจำแนกตามช่วงประสบการณ์การท่องเที่ยว พบว่า หลังการท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือระหว่างการท่องเที่ยว และก่อนการท่องเที่ยว สะท้อนว่านักท่องเที่ยวมีแนวโน้มเกิดความประทับใจ การรับรู้คุณค่า และความตั้งใจกลับมาเยือนซ้ำหลังได้รับประสบการณ์จริงในพื้นที่

ในช่วงก่อนการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีระดับการรับรู้และความต้องการอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การรับรู้ว่าเขตทุ่งครุเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และความต้องการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว รองลงมาคือความคาดหวังต่อกิจกรรมและแรงจูงใจด้านสุขภาพในการเดินทาง

ในช่วงระหว่างการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีระดับความต้องการในระดับมากถึงมากที่สุด โดยกิจกรรมที่ได้รับความนิยมสูงสุด ได้แก่ การเดินเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน การทำกิจกรรมทางกาย เช่น พายเรือ ปั่นจักรยาน เดิน-วิ่ง การบริโภคอาหารและสินค้าในชุมชน รวมถึงการใช้บริการนวดเพื่อสุขภาพ และกิจกรรมเชิงเกษตร สะท้อนลักษณะความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นประสบการณ์สุขภาพแบบผสมผสานทั้งด้านกาย ใจ และวิถีชีวิตชุมชน

ในช่วงหลังการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีระดับความคิดเห็นในระดับมาก โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การรับรู้ว่าแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเขตทุ่งครุมีความโดดเด่นด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์พื้นที่อย่างต่อเนื่อง ความตั้งใจกลับมาเยือนซ้ำ และการตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

1.3 สรุปรูปแบบความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเขตทุ่งครุ

จากผลการศึกษา สามารถสรุปรูปแบบความต้องการของนักท่องเที่ยวกระแสหลักได้ว่า นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เน้น “กิจกรรมสุขภาพแบบมีส่วนร่วม” ควบคู่กับ “การเรียนรู้วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ชุมชน” โดยเฉพาะกิจกรรมเดินเที่ยวชมชุมชน กิจกรรมทางกาย กิจกรรมเชิงเกษตร อาหารสุขภาพ และการบริการนวดเพื่อสุขภาพ ขณะเดียวกัน นักท่องเที่ยวยังให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์พื้นที่ ความโดดเด่นของกิจกรรมเชิงสุขภาพ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งผลดังกล่าวถูกนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการออกแบบแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวในขั้นตอนถัดไปของการวิจัย

2. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเชิงพื้นที่ผ่านการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและกลไกทุนมนุษย์ชุมชน

2.1 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่และการกำหนดอัตลักษณ์เส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักจากภาคประชาสังคมและชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวชุมชน ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ และเยาวชน พบว่า ภาพรวมของชุมชนเขตทุ่งครุมีศักยภาพเด่นในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเชิงพื้นที่ โดยสามารถสังเคราะห์สาระสำคัญออกเป็น 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

(1) ทุนพื้นที่และภูมิทัศน์ที่เอื้อต่อสุขภาพ ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนตรงกันว่า พื้นที่ริมคลองบางมด และบริเวณโดยรอบวัดพุทธบูชายังคงรักษาลักษณะชุมชนริมน้ำ ระบบคลอง และพื้นที่สีเขียวไว้ได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งเอื้อต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ เช่น การเดิน-วิ่ง พายเรือ ปั่นจักรยาน และกิจกรรมเกษตรเพื่อสุขภาพ

โดยผู้ให้ข้อมูลระบุว่า “ความเงียบสงบ บรรยากาศ และลมริมคลอง” เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สร้างความรู้สึกผ่อนคลาย แตกต่างจากภาพจำของกรุงเทพมหานครในฐานะเมืองหนาแน่น

(2) ทิวทัศน์ธรรมชาติและศาสนาในฐานะแหล่งพลังใจ ผู้ให้ข้อมูลจากผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านเห็นตรงกันว่า พื้นที่เขตทุ่งครุมีความโดดเด่นด้านความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งวัด มัสยิด และศาลเจ้า ซึ่งมีได้เป็นเพียงสถานที่ท่องเที่ยว แต่เป็น “พื้นที่จิตใจ” ของชุมชนที่สามารถต่อยอดเป็นกิจกรรมสุขภาพเชิงจิตวิญญาณ การเรียนรู้คุณค่าทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา ซึ่งเป็นมิติสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

(3) ทิวทัศน์วิถีชีวิตและเศรษฐกิจสุขภาพชุมชน ผู้ประกอบการและตัวแทนชุมชนสะท้อนว่า พื้นที่มีทุนกิจกรรมที่เชื่อมโยงสุขภาพโดยตรง เช่น เกษตรปลอดภัย อาหารสุขภาพ กิจกรรมนวดเพื่อสุขภาพ งานศิลปะ และกิจกรรมสร้างสรรค์ริมคลอง ซึ่งสามารถพัฒนาเป็น “ประสบการณ์การท่องเที่ยว” มากกว่าสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งยังช่วยกระจายรายได้ในชุมชน และสร้างบทบาทใหม่ให้กับคนในพื้นที่ในฐานะผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านสุขภาพ

(4) ศักยภาพทุนมนุษย์และความพร้อมในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ผู้ให้ข้อมูลจากภาคประชาสังคมและหน่วยงานท้องถิ่นระบุว่า ชุมชนมีความพร้อมด้านเครือข่าย ความร่วมมือ และกลุ่มเยาวชนที่สามารถพัฒนาเป็นกำลังสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยเฉพาะบทบาทของเยาวชนในฐานะ “นักสื่อความหมายท้องถิ่น” ซึ่งสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้สุขภาพ วิถีชีวิต และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมกับบริบทเมืองร่วมสมัย

จากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงสังเคราะห์กรอบแนวคิดในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบนฐาน “ทุนพื้นที่-ทุนวัฒนธรรม-ทุนวิถีชีวิต-ทุนมนุษย์” ซึ่งนำไปสู่การกำหนดอัตลักษณ์และการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเชิงพื้นที่ในลำดับถัดไป

2.2 ผลการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบ One Day Trip ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม

ผลการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบ One Day Trip เป็นผลจากการบูรณาการข้อมูลความต้องการนักท่องเที่ยว ผลการวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่จากภาคประชาสังคมและชุมชน และการสำรวจภาคสนาม นำไปสู่การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเชิงพื้นที่ภายใต้อัตลักษณ์ “Bang Mod Canal-Side Community Wellness Route: Faith, Agriculture, Local Lifestyles, and Active Living”

เส้นทางดังกล่าวถูกออกแบบบนหลักการจัดประสบการณ์เชิงสุขภาพ (Wellness Experience Design) โดยเน้นการเชื่อมโยงกิจกรรมด้านสุขภาพกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมตลอดเส้นทาง ผ่านการคัดเลือกจุดเรียนรู้ที่ครอบคลุมศาสนสถาน แหล่งเกษตร วิถีชีวิตริมคลอง สถานประกอบการสุขภาพ และพื้นที่กิจกรรมทางกาย รวมจำนวน 17 แห่ง ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว/สถานประกอบการเชิงสุขภาพ 1) วัดพุทธบูชา และคชานวดเพื่อสุขภาพ 2) ศาลเจ้าแม่ทับทิม 3) สวนส้มบางมด ลุงสมจิตร 4) ศิลปะริมคลอง Canal Art, Street art 5) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น บางมด 6) ตลาดมดตะนอย มัสยิดนุรุลฮุดา 7) จุดเช็กอินริมคลองบางมด 8) นั่งแคร่แลสวน 9) บ้านสวนมาแย้ม 10) บ้านมุมิน 11) บ้านเขียนวาดและภาพพิมพ์ 12) เซพติสท์ฟาร์ม และในส่วนของร้านค้าบริการอาหารเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ 13) อาริยาคาเฟ่ 14) ตามมณคาเฟ่ 15) บ้านซัรอก 16) เรือนหงส์หยก 17) ห้อยขาคาเฟ่

จากตารางที่ 3 สะท้อนว่าในเชิงโครงสร้าง เส้นทางถูกพัฒนาให้มีลำดับประสบการณ์จาก “การรับรู้พื้นที่” สู่ “การมีส่วนร่วมเชิงกิจกรรม” และ “การสะท้อนคุณค่าด้านสุขภาพ” เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวมากกว่าการเยี่ยมชมเชิงผิวเผิน ผ่านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality: AR) ซึ่งถูกออกแบบให้ทำหน้าที่เป็น “สื่อการเรียนรู้เชิงพื้นที่” โดยเชื่อมโยงข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว เรื่องเล่าชุมชน กิจกรรมสุขภาพ และคำแนะนำด้านการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบผ่านระบบ QR Code และแผนที่ดิจิทัล ช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ด้วยตนเอง และสนับสนุนรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ (learning-based tourism) มากกว่าการบริโภคทรัพยากรท่องเที่ยว (ดังภาพที่ 1)

Figure 1. QR Code of a Health Tourism Route Map (One Day Trip)
in the Form of Augmented Reality (AR) Technology
Source: The authors (2023)

ผลการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวดังกล่าวทำให้เส้นทางนี้ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงโครงข่ายการเดินทาง แต่เป็น “กลไกเชิงพื้นที่” ที่เชื่อมโยงทุนทรัพยากรชุมชน เทคโนโลยีดิจิทัล และกิจกรรมสุขภาพเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นฐานสำคัญของแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเชิงพื้นที่ของเขตทุ่งครุ

2.3 ผลการพัฒนามัคคุเทศก์น้อยในฐานะกลไกทุนมนุษย์ของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชน

ผลการพัฒนามัคคุเทศก์น้อยสะท้อนบทบาทของทุนมนุษย์ชุมชนในฐานะกลไกสำคัญของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้าง “นักสื่อความหมายสุขภาพเชิงพื้นที่” ที่สามารถถ่ายทอดคุณค่าด้านสุขภาพ วิถีชีวิต และการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อผู้มาเยือนได้

กระบวนการพัฒนาถูกออกแบบเป็น 3 ระยะ ได้แก่ (1) การคัดเลือกเยาวชนจากสถานศึกษาในพื้นที่โดยยึดเกณฑ์ความสนใจ ศักยภาพการสื่อสาร และความผูกพันต่อชุมชน ได้ผ่านการคัดเลือกเข้าอบรม

จำนวน 15 คน เป็น ชาย 9 คน หญิง 6 คน (2) การพัฒนาสมรรถนะด้านความรู้พื้นที่ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การสื่อความหมาย และจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม และ (3) การฝึกปฏิบัติจริงในเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยบูรณาการบทบาทหมักคุเทศก์น้อยเข้ากับกิจกรรมภาคสนามและกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

Figure 2. Training Program for Junior Local Guides from Community-Based Educational Institutions
Source: The authors (2023)

ผลการประเมินหลังการอบรมพบว่า ผู้เข้าร่วมมีระดับความพึงพอใจต่อกระบวนการพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.65$) และสามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นนักสื่อความหมายท้องถิ่น ถ่ายทอดเรื่องราวพื้นที่คำแนะนำด้านกิจกรรมสุขภาพ และแนวปฏิบัติการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมกับบริบท

จากการสังเคราะห์เชิงกระบวนการ สามารถยกระดับบทบาทหมักคุเทศก์น้อยจาก “ผู้ช่วยกิจกรรม” เป็น “ตัวกลางเชิงกลไก (Human-Based Mechanism)” ของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชน ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงพื้นที่ → ความรู้สุขภาพ → ประสบการณ์นักท่องเที่ยว → และการสร้างจิตสำนึก ผลการพัฒนานี้จึงไม่เพียงสร้างบุคลากรรองรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ แต่ยังสร้างระบบการเรียนรู้ภายในชุมชน และกลไกการสืบทอดบทบาทด้านสุขภาพและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระยะยาว

3. ผลการสังเคราะห์กระบวนการสร้างจิตสำนึกการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในชุมชนทุ่งครุ

จากการบูรณาการผลการดำเนินกิจกรรมเชิงพื้นที่ การประเมินผลจากนักท่องเที่ยว และการสะท้อนข้อมูลจากภาคประชาสังคมและชุมชน คณะผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์กระบวนการสร้างจิตสำนึกการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพออกเป็น 3 ระยะเชิงพัฒนา ได้แก่ ระยะการสร้างการรับรู้ ระยะการสร้างคุณค่า และระยะการกระตุ้นสู่การปฏิบัติ ดังนี้

3.1 ระยะที่ 1 การก่อรูปการรับรู้: จาก “ผู้มาเยือน” สู่ “ผู้รับรู้บริบทสุขภาพ”

ระยะเริ่มต้นของกระบวนการสร้างจิตสำนึกเกิดขึ้นเมื่อ นักท่องเที่ยวได้ก้าวออกจากกรอบประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงบริโภค มาสู่การรับรู้พื้นที่ในฐานะ “ภูมิทัศน์สุขภาพ” ผ่านการเดินทางตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การสัมผัสสภาพแวดล้อมริมคลอง ศาลาสนสถาน แหล่งเกษตร และวิถีชีวิตชุมชน ในระยะนี้ นักท่องเที่ยวมิได้เพียง “เห็นสถานที่” แต่เริ่ม “รับรู้ความสัมพันธ์” ระหว่างพื้นที่ ธรรมชาติ วิถีชีวิต และสุขภาพของผู้คน กิจกรรมการเดินทาง พายเรือ การอยู่ในศาลาสนสถาน และการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน ทำให้พื้นที่ถูกตีความใหม่จากแหล่งท่องเที่ยวเป็น “พื้นที่เรียนรู้สุขภาพ” การรับรู้เชิงประสบการณ์นี้เป็นฐานสำคัญที่เปิดพื้นที่ภายในให้ผู้เข้าร่วมพร้อมต่อการตั้งคำถาม การใคร่ครวญ และการเปิดรับความหมายใหม่เกี่ยวกับสุขภาพและการท่องเที่ยว

Figure 3. Awareness Building

Source: The authors (2023)

3.2 ระยะที่ 2 การก่อสร้างความหมาย: จาก “กิจกรรมท่องเที่ยว” สู่ “คุณค่าเชิงสุขภาพและความรับผิดชอบ”

เมื่อฐานการรับรู้เริ่มก่อตัว กระบวนการสร้างจิตสำนึกจะเคลื่อนสู่ระยะของการก่อสร้างความหมายผ่านการสื่อความหมายเชิงพื้นที่ เรื่องเล่าชุมชน การถ่ายทอดจากมัคคุเทศก์น้อย และการมีส่วนร่วมกับผู้ประกอบการท้องถิ่น ในระยะนี้ นักท่องเที่ยวเริ่มเชื่อมโยงประสบการณ์ที่ได้รับกับคุณค่าที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังพื้นที่ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างอาหารกับสุขภาพ ความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งแวดล้อมกับคุณภาพชีวิต และบทบาทของชุมชนในการดูแลสุขภาพ การระบอบการเสวนา การสาธิต และการเรียนรู้ร่วมทำให้การท่องเที่ยวไม่สิ้นสุดที่ “ความเพลิดเพลิน” แต่แปรเปลี่ยนเป็น “พื้นที่สะท้อนคิด” (Reflective Space) ซึ่งนักท่องเที่ยวเริ่มตระหนักว่าตนเองมิใช่เพียงผู้บริโภคประสบการณ์ แต่เป็นส่วนหนึ่งของระบบความสัมพันธ์ด้านสุขภาพของพื้นที่

Figure 4. Value Construction

Source: The authors (2023)

3.3 ระยะที่ 3 การตกผลึกสู่การปฏิบัติ: จาก “ความตระหนัก” สู่ “แนวโน้มเชิงพฤติกรรม”

ระยะสุดท้ายของกระบวนการเกิดขึ้นเมื่อ ความรู้และความหมายที่ถูกก่อสร้างเริ่มตกผลึกเป็นแนวโน้มเชิงพฤติกรรม นักท่องเที่ยวเริ่มแสดงออกผ่านการตั้งคำถาม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสะท้อนประสบการณ์ และความตั้งใจที่จะนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

ในระยนี้ การสร้างจิตสำนึกมิได้ถูกจำกัดอยู่ในพื้นที่กิจกรรม หากแต่ขยายตัวออกไปในรูปของความตั้งใจกลับมาเยือน การบอกต่อ การเลือกปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อม และการมองการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในฐานะรูปแบบการใช้ชีวิตมากกว่ากิจกรรมยามว่าง กระบวนการนี้สะท้อนให้เห็นว่าจิตสำนึกมิได้ถูก “ถ่ายทอด” โดยตรง แต่ “ก่อรูป” ผ่านประสบการณ์ การตีความ และการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

Figure 5. Action Activation

Source: The authors (2023)

จากการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการสร้างจิตสำนึกการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเชิงพื้นที่มีใช้กระบวนการเชิงเส้น หากแต่เป็นกระบวนการเชิงพัฒนาที่เชื่อมโยง พื้นที่ → ประสบการณ์ → ความหมาย → ตัวตนของนักท่องเที่ยว โดยมีชุมชน เส้นทาง และมัคคุเทศก์น้อยทำหน้าที่เป็น “ตัวเร่งกระบวนการเรียนรู้” (Learning Catalysts) ที่เอื้อให้การท่องเที่ยวพัฒนาไปสู่การสร้างจิตสำนึกอย่างแท้จริง

สรุปและอภิปรายผล

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวกระแสหลัก พัฒนาแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเชิงพื้นที่ และสังเคราะห์กระบวนการสร้างจิตสำนึกการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในชุมชนเขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวกระแสหลักมีความต้องการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในระดับสูง โดยเฉพาะกิจกรรมที่เชื่อมโยงการเคลื่อนไหวทางกาย การสัมผัสวิถีชีวิต และการเรียนรู้สุขภาวะเชิงพื้นที่ สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนเขตทุ่งครุมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในบริบทเมือง

ผลการพัฒนาเชิงพื้นที่สามารถสังเคราะห์เป็น “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเชิงพื้นที่” ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1.การจัดการทุนทรัพยากรชุมชนและกำหนดอัตลักษณ์เส้นทางสุขภาวะ 2. การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบ One Day Trip ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริมในฐานะสื่อการเรียนรู้เชิงพื้นที่ และ 3. การพัฒนามัคคุเทศก์น้อยในฐานะกลไกทุนมนุษย์เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้สุขภาวะของนักท่องเที่ยว

ในด้านกระบวนการสร้างจิตสำนึก งานวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นกระบวนการเชิงพัฒนา 3 ระยะ ได้แก่ การก่อรูปการรับรู้ การก่อสร้างความหมาย และการตกผลึกสู่การปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนว่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเชิงพื้นที่สามารถทำหน้าที่เป็น “กระบวนการเรียนรู้” ที่เอื้อต่อการสร้างจิตสำนึกด้านสุขภาวะและการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบได้อย่างเป็นรูปธรรม

ผลการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวกระแสหลักสะท้อนว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่ผสมผสานสุขภาพกาย ใจ และสังคม เช่น การเดินเที่ยวชมชุมชน กิจกรรมทางกาย อาหารสุขภาพ และการเรียนรู้วิถีชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพร่วมสมัยที่มองสุขภาพในลักษณะองค์รวม (Holistic Wellness) มากกว่าการใช้บริการเชิงการแพทย์หรือสปาเพียงอย่างเดียว (Department of Health Service Support, 2023) [2] และสอดคล้องกับงานศึกษาด้าน Health and Wellness Tourism ที่ชี้ว่าประสบการณ์ด้านสุขภาพในบริบทชุมชนและธรรมชาติมีบทบาทสำคัญต่อความพึงพอใจและความตั้งใจกลับมาเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยว

ผลการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเชิงพื้นที่ในงานวิจัยนี้สนับสนุนแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ (Area-based Tourism) ที่เน้นการจัดการทุนทรัพยากร วัฒนธรรม และวิถีชีวิตในฐานะ “ระบบประสบการณ์” มากกว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นจุด ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานของศิริพันธ์ นันธุนาพันธ์ [8] ที่ชี้ว่าพื้นที่เขตทุ่งครุมีทุนทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตริมคลองที่สามารถพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยก่อนหน้านี้มุ่งเน้นการสำรวจทุนชุมชนและการออกแบบเส้นทางในเชิงกายภาพเป็นหลัก ขณะที่งานวิจัยนี้ต่อยอดโดยบูรณาการ “มิติสุขภาพ” และ “การออกแบบประสบการณ์เชิงสุขภาพ” เข้าไปในโครงสร้างเส้นทางอย่างเป็นระบบ

ในด้านการใช้เทคโนโลยี AR ผลการวิจัยสะท้อนบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลในฐานะเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้เชิงพื้นที่ มากกว่าการเป็นเพียงสื่อประชาสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Experiential Tourism และ Digital Interpretation ที่เสนอให้เทคโนโลยีทำหน้าที่เชื่อมโยงผู้มาเยือนกับความหมายของพื้นที่ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์และการตีความ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ได้ขยายกรอบดังกล่าวโดยเชื่อม AR เข้ากับกระบวนการสร้างจิตสำนึกด้านสุขภาพและการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ซึ่งยังปรากฏในงานวิจัยเดิมค่อนข้างจำกัด ซึ่งผลการพัฒนาเส้นทาง AR ของงานวิจัยนี้สอดคล้องกับหลักฐานเชิงประจักษ์ในงานด้าน AR Tourism ของ [10] ที่ชี้ว่า AR ช่วยยกระดับ “คุณค่าที่รับรู้” และ “ประสบการณ์การเยี่ยมชม” ผ่านการเพิ่มชั้นข้อมูลเชิงบริบทและการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจและการจดจำประสบการณ์มากขึ้น

ผลการพัฒนามัคคุเทศก์น้อยในฐานะ “นักสื่อความหมายสุขภาพ” สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism) และการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) ที่เน้นบทบาทของคนในพื้นที่ในฐานะผู้ถ่ายทอดความรู้และคุณค่าของชุมชน งานของ พงกษา ดอกกุหลาบ และ นพพร วรรณทร์ [7] ชี้ให้เห็นว่า การขับเคลื่อนสุขภาพชุมชนในเขตทุ่งครุต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมและการสร้างกลไกทางสังคม งานวิจัยนี้จึงต่อยอดด้วยการยกระดับเยาวชนให้ทำหน้าที่เป็นกลไกด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยตรง ซึ่งเชื่อมการพัฒนาสุขภาพเข้ากับเศรษฐกิจชุมชนและการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว

ในมิติของการสร้างจิตสำนึก ผลการสังเคราะห์กระบวนการ 3 ระยะ (การก่อรูปการรับรู้ การก่อสร้างความหมาย และการตกผลึกสู่การปฏิบัติ) สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ที่มองว่าจิตสำนึกและการเปลี่ยนแปลงเชิงทัศนคติเกิดจากการมีประสบการณ์ตรง การสะท้อนคิด และการตีความความหมาย อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ได้เสนอกรอบเชิงกระบวนการในบริบทการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชนเมือง ซึ่งช่วยเติมเต็มช่องว่างของงานวิจัยเดิมที่มักมุ่งเน้นผลลัพธ์ด้านความพึงพอใจหรือศักยภาพพื้นที่ มากกว่าการอธิบาย “กลไกการก่อรูปจิตสำนึก” ของนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Ainhoa Rodríguez-Oromendia และคณะ [11] ที่อธิบายในบริบทการท่องเที่ยวชี้ว่า “การรู้เท่าทัน” และ “ค่านิยม

เชิงสิ่งแวดล้อม” เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังเช่นหัวข้อเกี่ยวกับ Environmental Attitudes ที่อธิบายว่าความรู้และค่านิยมสามารถผลักดันพฤติกรรมได้

โดยภาพรวม งานวิจัยนี้ยืนยันว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเขตเมืองไม่อาจจำกัดอยู่กับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรม แต่ต้องพัฒนาเป็น “ระบบการเรียนรู้เชิงพื้นที่” ที่เชื่อมโยงความต้องการของนักท่องเที่ยว ศักยภาพของชุมชน เทคโนโลยี และกระบวนการสร้างจิตสำนึกเข้าด้วยกัน ผลการศึกษาจึงมีทั้งคุณูปการเชิงปฏิบัติในการพัฒนาเขตทุ่งครุ และคุณูปการเชิงวิชาการในการเสนอกรอบแนวคิดใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเชิงพื้นที่ในบริบทเมือง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ หน่วยงานท้องถิ่นควรนำแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเชิงพื้นที่ไปใช้เป็นกรอบในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน โดยเน้นการกำหนดอัตลักษณ์พื้นที่และการเชื่อมโยงกิจกรรมสุขภาวะอย่างเป็นระบบ ควรพัฒนามัคคุเทศก์น้อยหรือกลไกทุนมนุษย์ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อทำหน้าที่เป็นนักสื่อความหมายด้านสุขภาวะและการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ และควรใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้เชิงพื้นที่ มากกว่าการประชาสัมพันธ์เพียงอย่างเดียว

2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเข้ากับนโยบายด้านสุขภาพเมือง สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเยาวชน เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวชุมชนจากกิจกรรมเศรษฐกิจไปสู่กลไกสร้างสุขภาวะเมือง

3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต ควรศึกษาต่อผลกระทบระยะยาวของกระบวนการสร้างจิตสำนึกต่อพฤติกรรมสุขภาพและการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ รวมถึงศึกษาการประยุกต์โมเดลนี้ในพื้นที่เมืองอื่นเพื่อเปรียบเทียบเชิงบริบท

References

- [1] Ministry of Tourism and Sports. (2017). *The 4th national tourism development plan (2017–2021)*. <https://anyflip.com/zzfck/pgqd/basic>
- [2] Department of Health Service Support, Ministry of Public Health. (2023). *Analysis of medical industry in Thailand, series 1: Fiscal year 2023* [Report in Thai]. Ministry of Public Health, Thailand. https://mrd.hss.moph.go.th/mrd1_hss/wp-content/uploads/2023/05/บทวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรมการแพทย์ฯ-2566.pdf
- [3] Arifwidodo, S. D., & Chandrasiri, O. (2020). Urban heat stress and human health in Bangkok, Thailand. *Environmental Research*, 185, Article 109398. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2020.109398>
- [4] Kunno, J., Luangwilai, T., Manomaipiboon, B., Onklin, I., Ong-artborirak, P., Krainara, P., Chaichana, T., & Robson, M. G. (2024). The urban health themes and urban factors associated with health: A brief review. *Vajira Medical Journal: Journal of Urban Medicine*, 68(4), Article e269743. <https://doi.org/10.62691/vmj.2024.269743>

- [5] F. Baitani, personal communication, January 18, 2025.
- [6] R. Thongyu, personal communication, January 18, 2025.
- [7] Dokkulab, P., & Rarin, N. (2023). Development of a health charter to promote community health through participatory approaches: A case study of Thung Khru District, Bangkok. *Rajabhat Thonburi Research Journal for Social Service*, 9(1), 48–62. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/DRURDI/article/view/260468>
- [8] Nansunanont, S. (2020). Community map and community-based tourism route design in Thung Khru District, Bangkok. *Journal of the Institute of Culture and Arts*, 21(2), 83–93. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jica/article/view/164589>
- [9] Muenchan, N., Phimonsompong, C., Phutthaphumipitak, K., & Dabphet, S. (2018). Development of health tourism based on Thailand's intellectual excellence. *Southern Technology Journal*, 11(2), 1–14.
- [10] tom Dieck, M. C., & Jung, T. H. (2017). Value of augmented reality at cultural heritage sites: A stakeholder approach. *Journal of Destination Marketing & Management*, 6(2), 110–117. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2017.03.002>
- [11] Rodríguez-Oromendía, A., Reina-Paz, M.-D., & Sevilla-Sevilla, C. (2013). Environmental awareness of tourists. *Environmental Engineering and Management Journal*, 12(10), 1941–1946. <https://doi.org/10.30638/eemj.2013.242>